

ЖЕНЕВЕРЧА ПЕРЕГОВОРЕХ

СССР кхыча мехкашарча Гулакхий министра депутата А. А. Громыко СССР Лакхехарча Совета сессе яь доклад

Новостный депутат! Советский халкь башха-диканча барт-цхьагонча патристический дог айдларча а СССР Лакхехарча Совете хулача хор-жамаша додш хиннача де-ношк Женева ший болх дабо-лабир герз дадакхара гу-лакха йолча 18 паччахьалкхен Комитето. Хьафта нагахь санна керда гульгьа СССР Лакхехарча Совете хьалхарча сессе тахан а цу тайпара Женеверча переговоры хьакхехарча Советский правительство хоамага ладуглаш даде, из да дунен халкхаша юкьерча вахар цу хьалхарча плане проблемаш кьостаярча вай мехко мел цхог-ла уйла ю хара дола тешал.

СССР-е коммунистический общество хьалхаран дунен социализма система деглайоаларан эша машарера хьалаш йалаш-дар а машар безаш долча дер-ригача халкхаша цхьана адам-шех хьаладеш болча дунен тема кьалхардахар а — из да КПСС XXII-ча исторический съезде тайинча парте Про-граммо советский арахарча по-литикана хьалхаша оттадад кертера декар. Из сий долча декар кхоачашар дукха вай парте ленинский Центральни Ко-митето денна, юкьтарал доа-цунат кулал а деш кьовсам латт ерригача дипломатический фрон-ташка.

Сурт оттадеш аьлча, Женева вьашдхьал эттай ший политика. Царех цхьан политика вика-лаша — Советский Союз а, Польша, Чехословаке, Румыне, Болгаре делегация — ера герз дадакхара проблема бокьонча кьостаярген тьехьа ца теша ядери герз деш до-ла деррига тохнаш кхь цак-кха дердоацун соцадара хьа-кхехьара соглашени ярген бо-дан никь буллаш йолча шойа пра-вительств предложениш. Ядери герз деш дола тохна-маш соцадара а санна, герз дадакхара проблема кьостая-рча новостал де дага йолча — из хьан дукхьала даала йиш йолча а да — Женева яхьар нейтралитет пачча-хьалкхений делегациш а.

Вонк политика викалаш — малхбузехьара державий деле-гациш — кхь тайпа багаж а яхьаш яхьар Женева: ший болх дахьа хана Комитет герз дадакхара хьакхехьара соглашени ярга бодача наькь тла кердача дукхьалаша тла-лугьтауригьолча а ядери ле-хамий таташта юкьке заседа-нени ергьолча а тайпара леладу-гулакх цу державаша.

Баьда, Комитете болх да-боллабале хьалхагьа шьаха а баха герз дадакхара хьакхехьа кулаураша кьамаьлаш деш бар США-н Англен деле-гацията керте латараш. Царга ладугьлача хана хеталурдолаш дар, массане а цьенда герз дадакхара хьакхехьара со-глашени кийча проект а яхьаш хьа а баьха, цигта кьамий Двореца коридора чу, перего-вораш ергьолча истолашта хьалхаша министрш ю а хов-шалехьа из даьча а енна: хьа-хий ер я шоана текст, хьаду-ла кулгаш а аьдзий, цу тьехь чакхадилит вай гулакх ала уж боакх, аьнна. Цьабаьда, ишта хьама нийсдаланзар.

Комитете болх даболабале-ле хьалхагьа герз дадакхара проблема кьостаярча шийна хьаш хилар хьакхайнадаш пра-вительство йолаш йолча Фран-це хьакхехьа аьлча, совещане-ра цун мотит массаза мукьа я. Йоргар маьан да-м йох цун. Тьанкха, хьафта, цьена уйла а тьанке йиш йоацаш, селла кьор-га долчоа тара да-кх из, гу-чок.

Сенгара даболабелар Коми-тете болх? Советский правитель-ства тьадилларх бокьонча дунен халкхаша юкьера тьаьхожам хургболаш мас-сане а цьенда герз да-данкхара хьакхехьара дого-вора хьаьда проект хьалхарча заседание а тьехьа дьаелар вай делегаци. Из проект оттайаь массане дагайоглаш йолча ший шуй ах шуй хьалхагьа Со-ветский правительстван керте латтача Н. С. Хрущева ООН-а Генеральный Ассамблея трибу-нера хьакхайнадаш программа ларда тла. Адамаш массаза а Со-ветский правительстван барнал олаш хурда ший кьорга гу-манизм йоалаш, халкхаш тье-ма балашта дамнанна кьалхар-дах а уйла йолаш йола из исто-рический программа цу хьакхай-карях.

Чьоагьа хьашт йолаш яр уж дерригача дунен тла. Цу тай-парча хьалаша-м цар цьакх-кха хьама ца хьла а мегар. 18-не Комитете болх эгара хьалха даболабелача юкьхе Женева кепе тьа араькькар хьа-рша шера дерригача дунен тла тьема гулакхаша дукхьа аьча дукха совгьа-эшаьла доацаш 120 млрд. сом да яхаш йола ООН-а доклад. Из да хьа-рша шера дерригача дунен тла капитални вложениш нийс-са ах хьана дац аьнна. Дерригача дунен тьарча мехкий гер-защарча низаша, тьема про-изводство, цунна гю деш долча доакьошна даьта лояцаш, вай-на махара, 100 миллион гарг-а саг ва. Советский правитель-ства массанега чьоагьа дьа-кхайнаду, из кьетамца доаца гулакх дита яхаш.

Шоана йовашт я, новостный депутатш, массане а цьенда герз дадакхара хьакхехьара догвора проект. Цудухьа мас-сехьа тьа соцадара со. Дуьан-циш дар да герз дадакхара де-зача гулакхий хьакхехьарен царна тьаьлаоттабеле безаца тьа-хожам хьакхехьарен пачча-хьалкхений хьаьда декарш чьаьлаоташ хьара раздел, хьара парграф а йолаш дола догвор. Из догвор кьохачише дола ма-деллинге а лавьлургар хьанз иттай мехкаша сьиха хьаьдеш латта герз: дунен халкхаша юкьера тьаьхожам а болш до-хадеш дадакхара дукха хад-данза дьаьтергар арсеналаша-рен складшарен герз — скла-даци арсеналаш бокьонча йоа-ссанеа ялалца. Деррига а дит ш дьаьта хьама юкьохар-ге а ядери бомбаех а, е танкхен артиллерия а, е тьема флоте-хьа тьема авиацие а, эснарш шохаш цьенда мукьадоалитгар-да, хьаьта еррига тьема уреж-денеш генерални штабаш-дара военкоматаша кьаьчал-ца — дьаьохаргьа.

Вьаштхьа-тьехьа йоагьа хьаь элапач чакхадкха лерхь еррига тьема машина наьгелени дьаьохакхилген, герз дадакхара тьаьхожам лояттабаран деш дола гулакхаш герз дадакхара доладенача хана кьаьстгача цхьан паччахьалкхента тьема совле кьохаргьоацача тайпара цар чу нийсда а долаш.

Хьалхарча этапе денз, вешта аьлча ший шерад кьизгьагьа йолча хана чухь, Хиросима хана денз массе мехкашарча хал-кхий са хьувьадеш боле кьа-рам — ядери герз юкье а до-лаш тьаьлаот бар кьерам да-боакхарагьа. Водородни атом-ни бомбаш шохаш чьуйчолча складшара йолтаьча хьисале а меттхьа ца хьов муьх санна а йолаш цига ядарть, хьана аьлча хьохадьа мотти-ге из герз даьохадеш нийс чьа-ргоболаш мел йола средьташ — тьема ракеташ, самолетиш-сарнадаш, бомбардировщикаш, хьа тьа йолла лела лодкаш — йохь хурьга. Цу хьалаша мол-лагьа ядери бомба тохара йоа-дана хурьгаьар топ а тьепча а йоа-дана бисача пьохал башха. Нь-хьа территорияра кьхьа мехкий тьема базаш — уж агрес-се трамлинш йохьаьргьа, хьаьта бунаш машарера хана хьалаша шой хьла дезача а хурглар — алхьа шой кьама дозволон чухьаьх. Цу тьа а уж бунаш динка кьизгьагьа, массала, СССР-ен США-н гер-зацара низаш 1,7 млн. сагал совгьа хурдагьа.

Ядери тьом хилара кьерам цьенда дабоакхарагьа шол-лагьа эгара гулакхаш чакх-дахар, вешта аьлча герз да-данкхара доладеш кьохалагьа цу чакхдолаш. Цу шоллагьа э-тапа советский догвора проекто от-таш шой еррига запасац да а йохаш, кхь хьаьдгердоац со-ца а хьь, ядери герзаши гер-зени кььдола тайпаши декинла. Дьаьх цу этапе паччахьалкхений герзацара низаш кьизгьагьа, цу даькь СССР-ен США-н хьара державе, 1 млн. сагага кьох-ацш кьизгьагьа а, донаш хьа-рла йола торонаш кьизгьагьа. Адамий общества вахара юкьера кхь хург а боацаш да-боакхара тьом кьохалагьа этап чакхьаькхья яьначул тьехьа-гьа — герз дадакхара доладеш дьаьлагу цу чакхдолаш. Цу юкьагьа дьаьдаха хьла деза кхь мелдола герзацара низашни гер-зи а, хьаьта ишта паччахьал-кхен еррига тьема аппарат а.

Герз дадакхара хьакхехьа хьалха хиннача переговорахьа малхбузехьара державий ви-калша хаттар оттадир, фу-дерда, нагахь санна, кьхметел герз дадакхара гулакх чакхадилит тьехьагьа а пач-чахьалкхенш дага а доацаш дов де йоалойш, массала, шол-гоара топацени шалтацени да? Цу хьакхехьа моллагьа тайпа хинна а шько ца хилийтар ду-хьа догвора проекта тла Совет-ский правительств оттадад ООА-га йолла дунен халкхий герзацара низаш вьашагьа-ла гьа, моллагьа кьаьст-кьаь-стгача паччахьалкхенаша шойа гулакхаша пайда эца йиш ю-литтаргьоацача тайпара йолча юмандоване кара а уж хургдо-лаш.

Уж советский предложениш яр

бокьонца 18-не Комитете пач-чахьалкхенаша юкьера пере-говорахьа ларде йийшараш а. Шиньагьа кхетадеш да, герз дадакхара хьакхехьарча со-глашениш дола Китайский Хал-кьа Республика декхари хьа-кьхьара дош КНР ше юкье а йолаш мара дувени кьаьстаден йиш ца хилар. Комитете болх дабола мабеллинге а перего-вораша йолла болча вай пор-тераша оаха кьаьтта дьаьлар цу хьакхехьа ала дезар.

Герз дадакхара гьертарах хьама ца хулаш йисача хьаь-чаьа опыта хьакхехьа кьхметел ший наькхьаьра гьой а тешал отта йиш йолча Женева ший хилар переговорахьа даьта лоядорец дукхьа а дукхьагьа ба-рш герз дадакхара хьакхехьа соглашени а чьоагьа безам болш дьаьлаьенача перегово-рий теш.

Машар безаш йола вонх со-циалистический мехкий полити-ка а гьойташ йола вай догвора проекто чьоагьа хьашт а хилар, цун керттера положениш хьал а лавьлар Комитете юкьера ней-тралитет паччахьалкхений оагьохарча.

Вай юкьоча оагьохарча гу-лакх дьаьдаха безам болш Ин-де делегаци хилар хайра тьох-а, цунна керте латтача Кришна Менона 20 марта хиннача Ко-митете заседание аьлча: «Оа-ха лоярх, еррига проблема чьула-оташ дола догвор е догвора проекто... вай совещане кийт-че эшаш хилар».

Шоллагьа диннахьа вьашагьа кийтхача йарбий Республика кхьча мехкашарча гулакхий министр Фавез аьлар, «Чьоа-гьа дунен халкхий тьаьхожам а хургболаш массане а цьенда герз дадакхара хьакхехьа Советский правительств тьаьна догвора проекто нийсача оагьохарча бокьонца болла гьа ба», аьнна.

Геттара динка хийт — тьона «Са делегаци, са мотк чьоагьа теш машараш, хьаьта оаха кьаьда ца луй болх а бергьа мас-сане а цьенда герз дадакхара кийтгьа вьаштхьа-данкхара ду-хьа» аьннача Нигерия яхара кьонча африканский паччахьал-кхен кхьча мехкашарча гулак-хий министр Вачуку дешаш хьаьхьаьча.

Уж тайпа кьамаьлаш дар дерригаш а хьана дац аьнна долча мехкий викалша даь-раш а.

Малхбузехьара державаш хьаьта, цар малагьа позиция лав-цар Комитете?

США-н цун союзникашени цхьаькхьа тайпа догвора проек-тот тьаьнзар Комитете болх даболаьлача хана, хьаьта цхьа баьхан доацаш из ца хилар кхетадеш а дар. Герз дадакхара пайдаен хилара хьакхехьа дукхьа, дьаьдаш дувьача ха-баршарча массане а цьенда герз дадакхара хьакхехьара дого-вора стьаьншта юкьаьдаш йиш йола хьаьда декарш дувьар-ча бовилла царна хало хилар гуш дар. Цудухьа да из-м да а, Комитете заседание хьаь про-ект юьаьча хана малхбузехьар-да мехкий викалша шой кьа-маьлаш кьаьстаде деза де-лашта гоннахьа кхетадеш хил-лар. Холуш да, вай проекто цхьабарий кулгаш доагьаьш хил-лар.

Бутт совгьа хьаьнай засе-даниш йолаенна, дукха хьа а Комитете даьта лоядараь советский догвора проекта хьара стьаь-га хьаьжа болабелла — цигта Ко-митете гьаьдоац «догвора кер-ттера положениш схема» аьнна ци а йолаш дола США пра-вительств документ. Шоана ма-гарра, США правительств хьанз хьаьчуеннар а яц схема хьисаьера хьама мара, цу тла догвора ший лиз а, цхьа керттера положениш а, керте-ра положениш юьаьш латта ер 15 шуй доллехьа а.

Мишта бар Женева еча пере-говорий истола тла США пра-вительств — йохьчаьа предло-жениш чьулаотам? Фу яр Жене-ва малхбузехьара державий деле-гация шой портфел цу хьу-лаь йоаллаьар? Цу чьу юаьх-кхаш хиннаьр хьаьхьагьа а кийтхьа герз дадакхара тьехь-лоаьтаб а боацаш, герз хьа-рла тьехьа лояттабеле тьаьхо-жам хьакхехьара декларациш, 18-не Комитете декар — герз дадакхара хьакхехьа соглаше-ни е гьертгьа а доацаш, сьиха герз хьаьделга долаш санна.

Цу тайпара хулаш да, тье-ма унзара гулакхаш хьаьхо-кхаш долча сурташ тьаьзла де-лаь вайна юкье йохайша шохаш баттлехьа а, малхбузехьара державий викалша тьема герз дадакхара пайда хурьгола заяьленеш ца а еш, мадара хьаьла, сьиха герз хьаьдара гьой-ленгагьа йола заяьленеш еш хил-лар.

Малхбузехьарча державий викалша данм дувц, моллагьа тайпа а герз дадакхара доладеш ерригача паччахьалкх-енаша кьерамзле йаьлаьш а тьаьлаот хург ма бий аьнна кьерам хурьбоаца гулакх вьаш-тхьа-данкхара а деза, хьаьта цу гулакхаш эш из тьаьхожам а яхаш. Герз дадакхара йиш хурьга, йох цар, паччахьал-кхенш вьашни кьера а эзаца

хьаьчача хана а. Ишта-м ми-чхьа а кора ба ма тарлой Со-ветский Союз ах — моллагьа кхьча паччахьалкхенх кхер шохаш, цудухьа герз дадакхара вьаштхьа дац шойа, аьнна аргьолла нах. Фу де деза тьаь-кхьа, делча санна дита деза герз дадакхара гулакх? Кьаьста а фу даь дерда, из бокьонча кьерам хилар да е кьерам ба яхаш дувца даьсса хаьар да?

Тьаьхожам хьакхехьа кьез-гидухьа кердаьха предложе-нш а юьаьш 18 паччахьалкхен Комитете кьамаьлаш де ларьлар США правительств. Малагьа хуьаьман дир цо ший позиция юкье?

Хьалхагьа а санна, тьаьхо-жам лояттабар дукха тьаьхо-жам оттабара тьехьа я США правительств — нийсача аь-лча, разведка яр дукха. Хьанз йох цо: тьаьхожам орагнаш цу сахьате бергьа-мох чьула-отам ма бий аьнна саготде де-заш хьама дац. Хьаьдуьла цьаьрча юкьаьгьа цьаь доакьош а даь, географический зонаш а яь, бергьагьа вай хьара мохк. Хьа аьнна герзацара низашни герзени кьизгьагьа доладушхьа а — 10 процент мара ца дойа а, — уж доакьош хьаьделлар дукха, контролераша, шойа безам хуле, царех моллагьа гьаьла а мичьа хана а чьубаьнен кьизгьагьа тьеттел, юхе мел-дусаца герзацара низаша а герза а тьаьхожам лояттабени йиш хурьголаш. Цу тьаь кьаьстгача керда хьама санна хьаьхьаьш-на уьттуьа, контролераша ер-ригача зонашта цхьан ханна инспектировать дерг ца хилар, герз хьаьдара тьаьлаоттабениш болла цу тайпара тьаьхожам, вешта аьлча бокьонца йола дунен халкхаша юкьера шпионаж, Советский Союз цхьан зоне, ард вай, май бутт болалуь чакхбоакхьаргьа вонкхьа-гьа — май йистебоалаш чакх-боакхьаргьа вайна чьоагьа лоярхьаьм долаш санна.

Из вьалла керда хьама а дац. Вай мехках доакьош дарца США штабашара инаралаш гьерт Советский Союз еррига территория рентгеновский кизга оттадича санна гуьаьла лоят-тае. Из тайпа сурт да цу хьа-кьхьа оттадир.

США оборона министр за-меститель вольча — Гилпатрица 18-не Комитете болх дабола-беллачул тьехьагьа башха дип-ломатик юкье а ца, йохнаш хьаьхьаькьаьдир, Пентагона эгара лоярхьаьм да — СССР территория барге лаца эза моттигаш «кьаьстагьа» да, аьнна, цул тьехьагьа даьхо аьлар цу, тьаькхьа де кьизгьагьа а хулаш, хьама чьоагьагьа тоха йиш хурьга. Ер цхьаькхьа кьа-маьла а да СССР територе раз-ведка яра пайдаана долаш: «Барге лаца эзаца моттигашта разведка елгьа феьцарча тьема лоярхьаьмгьа йола фактор ху-лаь латт». Из аьннад тоьал, гучьаьха а, солдафонский йаь-лаьд гьома а, вайна магарра, НАТО стратегический пробле-маш йовзаш волча саго а. Из вай — Гельмут Шмидт, Малх-бузен Германия тьема специа-лист, бакьда — дукха лувш-м, вале а — специалист.

Шоана магарра, зонашка гьолла инспекция яра хьаьк-хьаьча предложениш нийсхо-кьизгьа а, хьаьта США пачча-хьалкхен секретарь Ракс гьерт-тар из Советский Союз даьде-рарашхьа эза а яла — тьаьхо-жам гулакхаш герз дадакхара гулакхаша тарде.

Цу тайпара предложениш яр Женева английский кхьча мех-кашарча гулакхий министр Лорд Хьюма енар а. Тьаьхо-жам а дунен халкхаша юкье-ра кхокхам кьаьдбара гьойле ергьолаш мелдола хьама а хьаькхехьара деша Советский Союзени США-н позиция гарга-йоалара новостал де дага ва ше аьнна, даьлаьлаьлар из кьамаьла де. Ала хьама дац, из дит уйла я. Цу гулакхаша оа-ш болх бе мегаргьаьдир Анг-ле? Позниш гаргайоалара гулакхаша а, уж вьашагьа-гьаьлаьра гулакхаш а йохнаш опы-т йолаш ма йиш английский дип-ломат.

Английский оагьоно ший пред-ложениш хьаьйозьитачул тьехьа-гьа гьаьдаьлар, цо а, США пра-вительств санна, «компромис-сах» тьаьхожам идея лоярхьаьш хилар, вешта хьанз цхьан тер-риториальный принципаш лоят-таб ца леш отраслени хьисаье тьаьхожам лояттабеле лояр-хьаьш хилар. Массала, герз да-данкхара йолча хьалхарча э-тап кьаьстгача боарамаш раке-теш кьизгьагьа ларьла, тьанкха цу сахьате контролераш бай-хьаьта беза уж ракеташ хьаьча цхьаьлоьла предпритишча, цхьа-баьда Европери дунен кхьча районашарени американский тье-ма базаш тьаьхожам юкьеьо-лаьц, хьаьта водородни ато-мни бомбаш цу базаша а я.

Оагьоний позниш мишта вьашаьлоаьле гьертгьа да из? Массала, министр Хьюм Жене-ва вольча хана, цо геттара дукха дувьар Малхбоалени Малхбузе-ни позниш гаргайоаларгьола а царна юкьера кхокхам кьаьд-бергьола а наькхаш лаха деза,

хьаьш. Цьаьбаькьа, Лондоне юаькхьаьча шоллагьа динна-деш лордий палате ше кьамаьл деш цо аьнна, кхь тьаьхож-тердаькхен хьама доацаш, ер дар: «Вай адамаш даьхаргьолча элементех ца хьла тарлу кхокх-хьа; прогрессана болла тешам хьла а тарлу из, хьаьта кхокхам ца хьла цхьан метте лоятгий-саргард вай».

Хаттар доагьа, малагьа бри-танский министрш тешарга укьаьза — Женева вольш Малх-бузени Малхбоалени позиция гаргайоаларгьа кхокхам кьаьд-бара пайдаана дар дийаьчох тешарга е лордий палате кьа-маьл даьчох тешарга?

Цьа шуй ах шуй хьалхагьа а тьехьа ООН Генеральный Ас-самблея XV-ча сессе новостыа Н. С. Хрущева аьлар, герз да-данкхара тьехь лояттабеле тьа-хожамаш йола малхбузехьарча державий моллагьа предложе-нш тьаьца кийча а Советский правительств, нагахь санна массане а цьенда герз дадакхара хьакхехьара тхьа предло-жениш цу державаша дьаьлаьце. Советский правительствана кер-те латтач юьаь цу заяьленена дола малхбузехьарча державий жош мичад? Из долаш дац.

Женева хиннача перего-вораша герз дадакхара хана шохнахьа совле хургьола гу-лакх де гучьаьха гьортанза лен-зар переговорахьа гьолла болла вай партнераш, Советский Со-юз а кьерамзленна зенне из дол-лаьхьа а. Массала, США-с дувц, ядери герз даькхьаьч средстваш хьанз дола тайпа керттера герзени 30 процент кьиз-гьагьа. Цьаьрча юкьаьгьа хе-талурда, из мелла аьлча а, герз дадакхара ларьла деш гу-лакх да. Цьаьбаькьа, цигта ха-тар отт: малагьа тайпа герзий чотак йоаь гьертгьа-теш США правительств уж проценташ?

Цун дагардар ховш дар США паччахьалкхен секретарь 18-не Комитете ер кьамаьла дьаьча ха-на: «Вай ях, — аьлар цо, — ядери герз хьохадьа да-кьохадеш йола стратегический средстваш дукхьалца кьизгьаь ца леш, дьаьхийта хьама хьа-лаькь низ кьаьчарча диллача а уж кьизгьаь». США правитель-ствана дагардар кхь а динкагьа кьаьсташ хилар лакхехьа йиш ший схема цо Комитете хьаьчу-еничачул тьехьагьа. 5 эзар а кхь совгьа а километран юкьера моттиг хьаькьаьргьола раке-таш, — вешта аьлча континен-ташта юкьереь глобальный ра-кеташ, — уж я эгара хьаьла цунна хьашт яраш!

Хьаьта американский тьема базашни наьха територешкара бунуаши, цу даькье социали-стический мехкий доаьонашта гьаьна йоацаш латта бомбарди-ровочни авиацин ракетни уста-новкиш йолаш дараш а санна дола хьаьмаш цхьа моллагьа до-ла пайдаана доацача хьамаь хьисаье цьаькхьа балрга ца гуш дьа-сад США правительствана. Уж дьаьохайла американский пред-ложенишча тьехьаьча — кьох-алагьа эгарагьа даькхьаьд, цул совгьа, из этап мел йаьхьаьлургьа вьалла гьойташ а дац, 10 шуй а 20 шуй а ларьла йиш йолаш я из. Цу тайпара, цхьаькхьа тай-па хьаь оттац наьха територеш-кара кхьча мехкий тьема ба-заш дьаьларан кхьча мехкий бунуаш дьаьдгаран. Мича до-ла-теш, массала, американш гулакхаша хилари цар эьдзели, кхьча мехкий тьема базаш дьа-ьхьаран кхьча мехкий бунуаш дьаьдгарача ханаш оттаелга дув-чаца хана?

Мичара, соглашени хилийта ларьла иш НАТО тьема бий баьча а буташ, Советский Со-юз оборонни низ хоьабара тьа-ерзал йола из предложениш.

Герз дадакхара хьакхехьа еча переговорахьа тешаме партнерал да из? Мадара аь-лча вайта-м ма йохий: амери-канский тьема базашара раке-таш хьаьхьагьа а санна шоана тьаьхожаш латтаргьа, цигта лат-таргьа доладилит мотараш а долаш, тьаьлаоташ ядери бом-бай муьх а болш йола бомбар-дировщикаш, хьаьта оаш, НАТО-на машар безаш хилараш теша а тийше, шой континен-теша юкьереь глобальный ра-кеташ йохайта даьчуле. Тешам мишта хургьа малхбузехьарча державий цу тайпара позиция, герз дадакхара дола дешаш цар цьенашта хьаьлоаьцгьа ларьла а йиш йиш? Мичара, цхьаькхьа дича а ларьла йиш яц из мишта.

Дага цо йохаш мишта юсаргьа укьаьза герз дадакхара хьакхехьа кьамий Лиге хинна-ча переговорахьа керттера доакьошгьа позиция. Нагахь санна малхбузехьара державаша цу хана герз дадакхара дийаьдале а, дийаьдале Совет-ский Союз чоташ из дельга ма-рам. Уж вьалла дукхьал а хин-наьш Советский Союз герз дадакхара. Цьаьбаькьа, ави-аци, флоташ, кхь тайпа герзаш кьизгьагьа хьакхехьа кьамаьл юкьаьдгьа кхьметел шойлаь а барт тацар цар. Цаь шолла-гьа кьехав гьертш долча лозор-ва тьа яьхар переговорахь Анг-ле, Франце, Германи, Итале. Англичанаш, вайна махара, цьанкхьа а хиннаьш хьаь кьал-гьола лела лодкаш дезаш. Цу-

дукха бар уж Франце докхал деш хинна хьаь кьал гьолла деля лодкаш дьаьхийта гьертш. Хьаьта, французш гьертанг-лийский адмиралтейства докхал деш хинна линкораш дохадьаьт. Цьаьца баьханаш а доаьаш, шойа чьоагьагьа дола герзаш танкхалча дийитта гьертш шак-хье оагьуь.

Цу хана Франце кхьча мех-кашарча гулакхий министр хиннача, шинна а оагьоно де-лаьл хилила геттара дитта йов-заш волча Бриана цьаь бешаш савна аьлар: «Английский ад-миралтейства шийна линкораш дукхьа, хьаьта вай хьаь кьал гьол-ла лела лодкаш ду цу пролива бух таьхар дукха».

Ракетний хьакхехьа шойа предложениш уьттаеш болла США викалаш, гучох, беша беша бац, цьаьбаькьа, цар позиция дукха гьаьна льяьнац Бриана говза бешьаьчох. Цар яхаш санна хет: дега эшаш яц тьона совет-ский ракеташ, уж сов гьаьна а ух, сов нийса а етталу, уж дьа-ьча эза, хьаьта атомни бомбар-дировщикаш а чьуйаьл дьери-га дуне дьаьлаьца яда тхьа ба-заш йиш эза. Сендхьаьт уж юкь, метеорологический зем бахар ду-хьа-м йиш аьц уж?

Нагахь санна Бриана дар деш хилча, цу гулакхаша ду-хьаь-м вайга а ала йиш яр: дьаьха шойа базаш, дьаьхоаь шойа самолеташ, цар сов цьо-ла бьехьаь сьигале, хьаьта оаьх-м тьохай ракеташ дьа ца йохаш ютаргьа, морхашта тье-ра температура йистара эшаш я тьона уж.

Тьема гулакхаша космосах пайда эьилта соцаданза дар ца хилара хьакхехьара дош ден-гара денга тьехь-тьехьа дукх

ЖЕНЕВЕРЧА ПЕРЕГОВОРЕХ

СССР кыча мехкашарча гүлакхы министр министр А. А. Громыко СССР Лакхехарча Советта сессе яь доклад

(Истедоалар. Доалур 3-ча оаго тла.)

диакла дола хьалаш оттадара дуккха а гүлакхаш чакхдоахилга чүлоааш йола советски предложени а. Малага гүлакхаш да уж? Уж да — тиема пропаганда соцалга, дунен тайп-тайпарча районашка ядери йоаца зонаш хьалаш, ядери герзаш кы длахо а даржар соцаделга, из герз кхоссардоахаш соцаделга, иштта кхьда-раш а. Чоагола разва хинна тла-ийтар уж предложениш пере-говорий дукхага болча доа-кхашоша.

Хьацаргыя вай, масала, ядери йоаца зонаш хьаера хьакхехарча предложени. Кхы-ча мехкий территория тла аме-рикански ядери герзаш хили-тар США-с лаяца нийт чоагола новкыа болш ба Азе, Африка, Латински Америка пачахьал-кхений выкалаш. Из гүлакхаш белгал а доакхаш, Бразиле кхыча мехкашарча гүлакхаш министр Дантаста оттада а доа-гаш хаттар оттадир: цу гер-заш пайда эцара хьакхехарча ре-шени ергыарш малашот? Ше жор делар цу — из герз кур-дола мехкаш а доааш, цу герзаш дай ба из дегдараш. Ший цу тайпара герзаш доааш дола мехкий территория тла латта ядери герзаш кховса, айна, арахарча тлабыхьа иннарашша приказ телаш хилча, пачахьалкхен кхерамзленна из новкыа хурхилар даха а доа-гаш кертадоааш дур цун кыамал. Иштта из гүлакхаш новкыа долаш бар Африке а кхыча районашка а атомни йоа-ца зонаш хьаера идел хьаллоа-цаш хинна Эфиопе, Нигере, Бирма делегаташ а. Ядери гер-заш мехка чухьалыга та мотий-таш бола соцам баб Мексика правительство, явочни поряд-ка дладолашот цу атомни йоа-ца зонаш хьаера идея кхоа-чашьелга.

Чоагола уйла тлазар Коми-тете, атомни йоаца зона Цент-ральни Европе хьаера хьакх-е хьа геттара дика кийч а яь Польски Халкыа Республика еннача предложени а. Дуккха-ча делегаташ чоагола нийса аьлар цунах, из дика гүлакхаш да, Европе машар чоаголар ба кхетамара гүлакхаш да, айна.

Ювдаш я дукхача шерашка Советски правительство керта-тайоахаш йола тиема пропа-ганда соцаара хьакхехарча вай предложени.

Тиема пропаганда законехь йоацаш оттагьрилоаш, дунен халкыташ юкьера деклараци тлазарча пайдан дола кыамал-лаш даьд хьаназалехь а дукха-га йолча делегаташ. Из тоам хулаш хьама да. Цыбабьа, новкыа даде а, американиски ви-калш новкыарленаш а герт. Тиема пропаганда соцаара хьа-кхехарча вай предложени до-хьал даккха хьама а дац чар. Цу предложенина дукхал кы-амалаш дар чьа тоам боацаш а да; хьаьта а цу из да-м ду-тла а ухт тлехьарча доношча царна кхы цыбабьа а хьама да-гадах, нагахь санна тиема деш дола тлехьахаш соца-дойя, тлакхаш цуна цыбабьа иштта соцае йиш йоацалый-теш... марксизм-ленинизм. Же-неве волча хана цу тайпара за-явлени а еш йишар США па-чыхьалкхен секретарь Ракх. Цыбабьа, тлехьага делегате гюларча цун заместител Дя-на, дагадах деш саг хила ме-гаш ба из, соцадир, оааш ма-хиллара, мухь тоах Дуккхача хана денз Женева бахача наха а магац иззамогь дагадаха.

Иштта цу хьаьта тла я 18 па-чыхьалкхен Комитетера пере-говорах.

Герз дладакхара реални гүлакхаш кийчидара гарга я Комитет айна хийчата, из нийса хургодоилла ма той шоа-на, новкыостий депутаташ.

Нагахь санна капиталисти-чески пачахьалкхений белгта-лара гюларш герз дладакхара хьакхехарча дешащар цар лелая политикен гучахьал-мара кхы декхар вайна хьал-хаша на латтаре-м, тлакхаш цу гүлакхаш-м Женева дукха ха-кхыча эзаргыарч. Кхо ди кхоа-чам бар хьалхьага а санна ма-ра герз дладакхаш лавш уж гю-ларш доаилла бйаггадо-м. Цыбабьа, вай декхар да — герз дладакхара тлехьа кыо-сам лоттабелга, малхбузехарча пачахьалкхенашта а тлехьа, герз дладакхаша дарг ца хил-дар бакьда дладохьилла, хьа-та вай мехкой вай чьаоаго-лон-хошен из да а ду.

Ший балух тлехь юхьанцара лага мара Комитет доаилла де-а, а хьаьта а хьанзехь а гу-де, массене а деррига а герз дладоакхилла дладохаш болча халкый тлагортамо перегово-рашта юкье керда кедж ку-хьах хилар. Герз дладакхара дукхалбар гучахьа оборо-нелатт. Указза беркат даьна-д, новкыостий, герз дладакхара проблемана халкый уйлаш тла-увазш, кердача тлехьа болх кхе-рам бовзийташ вай парте Цент-ральни Комитет, Советски пра-

вительство, новкыоста Н. С. Хру-щева ше беча йаламате бок-кача балхаш. Указа беркат даьна-д, вай машар безаш йо-ла арахарча политикна йалам-ате чоагола нахьа безаш тлабо-даш хиларах, коммунизм хьал-тара йола вай планаш сийлах-йокхкий хиларах, та ха и-йаища цыбана денал долаш машара тлехьа, герз дладакхара тлехьа латтача дунен тларча дуккхача пачахьалкхений шой-лоаме хула, болача чоаголаге-оттаеш санна, лорадеш болча вай оборонни низах. Герз дла-дакхара тлехьа, машара тлехьа лоттабелга кыо-саме Советски пачахьалкхенон цун чьаоаго-лон-хошен деох хьа а кхеташ цар дер вай кыоабалду.

Длакхайкаде лов сон, нов-кыостий депутаташ, ФНРО доаол дехьарча гүлакхаш пача-хьалкхен секретарь нов. К. Попович соакха Советски Сою-зе вена хилара тлаголаш, пра-вительство решенеш официал-ни визитах ваха со Югославе-волча хана кхы шьахьа а гу-чадьялар герзаш дладохара хьа-кхехарча дешащар Советски Союзен Югославни позиция чү-лоацаша цытар хилар; вьа-шчагикхеташ а гаргайлоаш я вай позиция халкыташ юкьер-ча кхыча дукхача лорхиларча-ча проблемашта а. Из дика а да, шинна пачахьалкхен хьа-шашта, СССР-ан Югославени юкьера гүлакхаш дикача оаггарахьа кхы длахо а дла-дадохара хьашташта маашьара а да.

Женеверча переговораши-на йоккха мотийг дладоаш ядери тохкамаш соцадара хьакхехар-ча дешо. Из-м кхетадеш а да, США-а, хьаьта иштта Англе а правительствош цу дешах хьалхьа а яь шой нийча ре-шени а йолаш ма яхьарий 18-не Комитете шоаш отталча планаш ядери герз атмосфере тохкамаш дара керда ери-ча хьаьалкхилла. Ядери тохка-маш длага соцадара тлакувш да шоаш яхаш, цар деррига кыарбалар, цу даькье ухт ше-ра 10-ча апреле США-и Анг-ле нийса хьаьта яь заявлени а тлехьа, царна эаш хинна 12-ча ап-реле Англе премьер-министр Г. Макмилланага хьаьташша новкыоста Н. С. Хрущева по-слание тла белгалдакхача тай-пара, — соглашени яр дукха а ца эашаш, халкый эгизаш шоашта тiera дладоастар ду-кха. Ала йиш я, апрель бутт юкье бахачул тлехьага Тихи океана районе ядери герзашта атмосфере тохкамаш дара ери-ча хьаьалкхара хьакхехьа США правительство яь решени ло-адина хьама ца эашаш массене а харьахьа лорхил айна.

Вайна дика бартагуш да, Советски Союза кыаган лер-гашени позиция экспериментал-ни ядери лелхамаш ценача дагара соцаде ловш болча бер-ригаше тлехь-тлехьа дукхага кхетадеш а хьаллоаца а хилар. Малага малам долаш я вай по-зиция? Советски правительство, ховш мадарра, предложени енай, тлехьа ца а тешаш, мас-се тайпа ядери водородни герзашта тохкамаш цар соца-делга йаьлашгердола соглашени е, хьаьта тлехьажама пача-хьалкхенаша йолаш йолча ядери лелхамаш гучадоах-р-дола кыамий средствах пайда эца, айна.

Иштта хьама дича торо хур-гы кхы тлехьа ца а доаашаш ядери герзашта тохкамаш дла-га даиман дладакхаш. Цунаца цыбана цуна ларде дада, масса тайпа ядери лелхамаш кыамий средств яь новкыосталца теша-ше гучадаха йиш йолча хьаь-хо-кхаш дола опытацни практича-цеи тахка йилман бакьдараш.

Ядери тохкамаш соцадара дукхалбараш нийса кхыча тайпардар бакьде гертеш бар, цар йоахар, пачахьалкхений территория тла дунен халкыш-та юкьера тлехьажама дукха а а посташ ца яхьаца, цу терри-торен тла бйарча батальонш дунен халкышта юкьера ин-спектораш ца бахитыча ядери лелхамаш гучадаха йиш яц, кыаьстта а латтан кйалхар да-рар. Вайна-м хьалхьага а хов-ра цар дувар мел мах болш хьама да. 16-ча марта харжар-хошша ше кыамал деча хана новкыоста Н. С. Хрущева цен-баь хьаьгучабаьх ядери тох-камий хьакхехарча дешах харьдараш дувцараш. Советски Союз латтан кйалха екхий-тар ядери герз. Тлакхаш хьа-та? Атомни энерегна йолча аме-рикански коммисе цу дийнахье а длакхьаидир. США-с из эк-зам длаьзабь, айна. Из эк-зам, дунен халкышта юкьера ин-спекционни группай новкы-осталца а ца деш, США-га ший-га йолаш йолча кыаман сред-стваша.

Англе премьер - министр Г. Макмилланага хьаьташша ший послание тла новкыоста Н. С. Хрущева дладохьарч вай терри-торе тла дунен халкышта юкьер-ча разведывательни постах йок-кхы дунен халкышта юкьера тешам чоаголар еш йолча йоа-кхон доладохаш да яхаш дувца хабараш дош доацар дола. На-гахь санна малхбузехарча пачахьалкхений правительст-ваш тешам чоаголе безам бо-лаш яларе, кьизига дац кыоа-ста-дича цу гүлакхаш новкыостал

хурдола дешаш, царна юкье-эгарга хьалха массене а дерри-га а герз дладоакхилни цу гү-лакхаш дунен халкышта юкьера договор оттаделен а долаш. Цыбабьа, хьанзарчоа бйагга-гуш дац, малхбузехарча пача-хьалкхенаш из дош кыоа-ста-дича хьаьлаьхьар.

Ядери тохкамаш длага соца-дар массене а деррига а герз дладакхара хьакхехарча про-блема цыба даькье лархлар ний-са да, хьаьта аьлча алхха масса-нен дерринген герз дладоакхил-ла чакхдаьннача хьаьта тла мара цьенгьенна длаьргыц тла-тла керда ядери герзаш хьаьдара пачахьалкхенаш длаьглетташ йола стимулаш. Цыбабьа, из дош мадарра аьлча ше кыаь-стта дош а хинна дла а эттад, хьаьта дуккха пачахьалкхенаш, цу даькье Советски Союз а хьанзехьа а массене а деррига а герз дладакхара хьакхехьа договор дарга а та хьендеш, ядери герзашта тохкамаш дла-га соцаделга хьаллоааш я, 1961-ча шера 28-ча ноябре длаьннача тайпара, Советски правительство тахан а тлехь-кийча я ядери тохкамаш соца-дара хьакхехарча соглашене-на кул язде, хьаьта малхбузе-харча пачахьалкхенашта дика ховш а да Советски Союз из-цэна кхоахашгерхилар.

Цунаца цыбана нагахь санна цар уж тохкамаш халкый ло-лама дукхал доллашеш а длахо деш хуле малхбузехарча пача-хьалкхений ала йиш яц шоаш деча ядери тохкамеш тлехьага хургар дозавар. Советски правительстваша хьама бол-лаш длаьхиташ малхбузехарча пачахьалкхенаша цу тайпара лел-ча гүлакхашта дукхал жоп-луш ший кхерамзле, ший союз-нийки кхерамзле чоаголарга а машар лорабара а эшаргдола ший ядери герз кердача тай-пашта тохкамаш деча Советски Союз оттагьрилар. Вай иштта жоп лурда Малхбузено деча хьаьшдочла ядери тохкамаш-та — атмосфере а латтан кйал, коммисе е хн цу.

Советски Союза дезац сикх-деш ядери герз хьаьдла а длахо дехьар а е лакхлар а, из герт из дладакхаш. Цу тла кхача герт дунен дукха а дукхага дола мехкаш а. Массехи ди хьалха из тайпара хилар цыбабьа а гу-чадьялар США-и Англия атмосфе-ре кхы а керда дуккха ядери герз тохкамаш деч лерхилаш йолча новкыа даьнна, ларбий вьаьагхьиттача Республика, Бирма, Эфиопе, Нигере, Бразиле, Мексика, Швеце цыбабьа а дегрдоаш массе тайпа ядери тохкамаш дладохара пробле-ма кыоаастара хьакхехьа йола шой предложениш Женева юкьеюаьларца. Цыбабьа хьама кыаьта а хьаьда а отта-да-м дацар цу предложениш дла-га, цыбабьа дац-м дар — из керташ а да — шек воалилге-оттаеш: нейтралитети пача-хьалкхенаша шой предложени-ш утвташ ше нийса хилар теорен практикн длаьхьа до-ла цыбан хьама тiera — хьаьта ше мадарра аьлча — ядери тохкамаш длага соцадара тла-хьама хьама гучадакхара на-циональни системат новкы-осталца мара чакхбакхаш йиш ца хилара тiera.

Советски правительство тер-кам а беш нейтралитети пача-хьалкхений предложенишча а хьеьар, деррига тайпа ядери тохкамаш дладохаш барт беча цар-реш пайдан кийле хурхиллара вывод а йир. Цудухьа цу аьлар, длахо еча переговорий ларде уж предложениш оттагьри тлехьа я ше. Дош хьанз малхбузехарча пачахьалкхенаша ала доагаш. Цыбабьа, нейтралитети пача-хьалкхений предложеништа мепардола жоп дала цу пача-хьалкхений мотт карач айна хеталу.

Новкыостий депутаташ, Же-неве хиннача переговорехь Лакхехарча Советта доклад еш, кыаьстта дувца доагаш. 18-не Комитете дувца оттаьд хинна-деш а, уйлаш дла-юха йовзий-тача юкье йоккха мотийг ло-лаш хинна дош. Кьамий Дво-реще герз йодиллара хьакхехьа заседанеш еча ханна советско-американски выкалш вьаьаг-бетталуш а беседаш еш а мотий-гаш хилар, цар чүлоацаша ховм банзар цу хана из бербо-даш вьаьагаш дилахаш хилар. Ишт-та вьаьагбетталаро журналисташ тлагулора, информаци-ийна хьаьара хьакхехьа прес-са меца лоттаеш хиларах вьа-шчагикхиттача даькье лотташ хиннараш цар аьла йора ер-таш хаттараш а деш: «Герз йодиллара е германиски деша хьакхехьа йуйрийна хьама дий-дий оаш», — аьле.

Хьанз, уйлаш вьаьаг йовзий-таш бакькхиз из бйал йистебьа-на болш, ала йиш я, дукхага дола хьале, «йуйрийна хьама дийар» германиски проблема хьа-кхехьа, хьаьта нийсага аьлча — оаха дийар германиски машара договор ярах цу ларда тла Малхбузехарча Берлинера хьал-лар тла дакхьараш.

Женева вьаьагбетталар дар харжаршоша хьалхаша ше кыамал деш новкыоста Н. С. Хрущева йишца СССР-ан США-нен юкьера контакташ длахо хьолта. Беседаш пайдане яр. Уж беседаш ярах йиш хилар

барт кхеташ хилара а уйлаш ший духьа ювлара а мотийгаш гуча-а йоахаш цыбадола хьамаш на-рагдлар белгалдакхьа йола цыбанара советско-американски предложениш тлаьца.

Фу латт цу юкьерча форму-лировкаш тлехьаьхьа? Мук-кы ба сон, Советски прави-тельство тладилларах герман-ски гүлакхаш машаре кыоаастара хьакхехьа США прави-тельствада дагдолашаш фу ка-рагдлаьнна Лакхехарча Совет-та длаьхиташ, наха оаллача тай-пара аьлча, цунаца цыбана из дувцилла кыайлаглара гүлакхаш хилар из хьанз а йисте ца далаьри лорхилам а беш, из бакхан долаш дувцача дешай дуккхача оагонох дувцилла хьанз а хьалха хилара терко а еш.

Дунен шоллагла тлом хинна 17 шу даьнначул, Германе а Евро-пе а докхий хувцамаш хин-начул тлехьага, хьаьта герман-ски машара договор хьанз а от-таьна йолча хана, новкыоста Н. С. Хрущева дуккхача а бел-галдакхача тайпара, хьанзарча хьаьла хьаьхилит машара гүла-кхаш тлехьа-тлаьагаша хана зу-лам даргдолаш пачахьалкхе-нашта юкье донаш далаьри уж вьаьаг дукхалоттарени бокхка кхерам. Германски машара до-говор оттагьри хьакхехьа йола Советски правительство предло-женеш тлаьрзаль я из кхерам длабакхара а, долаш дола хьаьла, эгара хьалха германиски суверени ший пачахьалкхе — ГДР-ен ФРГ-ен хилара еригта-ца факта реалистически лор-хилар кхерамзлен йаьлашгьара а.

Советски правительство дук-кхача а яьхад, тхо Женева тлоацаш кыамалаш деш хинна-реш цунах тешае а Гийтрад, эгара а дикага дар ГДР-ен ФРГ-ен цу йола машара до-говор йоре, нагахь санна малх-бузехарча пачахьалкхенашта ди-накхаш мегах дал — германски пачахьалкхенеш хьанзеш кыаьстта договораш йоре. Цу массаса а белгалдакхаш на-гахь санна германиски гүлакхаш машаре лар тла дакхьара хьакх-е хьа машар бартгага кыоа-ста-дича малхбузехарча пачахьалкхе-наш шоаш юстара йоале, Совет-ски Союзен дукхача кхыча пача-хьалкхений кхы де хьама дича-ш — малхбузехарча пачахьал-кхенашта дувца а ца дувцаш, — моллагла а машара договораш санна, оккупаче юхедисараш, цунаца цыбана Малхбузехарча Бер-лина хьакхехьара дараш а, дладохаргдола машара договор ГДР-ца елга — мара. Советски Союз цу новкыоста а йоакхаш дургыя, германски машара до-говор ергьоацаш а отталургыя айна хьанз а хеташ вар нийса-ча уйлаш тiera а аьзьянаш, цуна-ца кхьа халхетар тлоацаш а тарлурда. Машараш машара до-говорах тлехьа латт Советски Союз. Нагахь санна СССР-а цу тайпара политика дувца-денна машар хьаллоацабара дук-хал дерздаь гүлакхаш дича, шено яц, царна эгара чоагола-га тоахш йола хьама кхетарг-хиларах.

Вьаьаг мегаргбола барт бара нагахь лохилга аттача дакхаш даькхаш аьнадар новкыоста Н. С. Хрущева КПСС XXII-ча съезда трибуна тла германски договор яр цыбабьа тайпа фа-тални ханаш ехаш Советски Союз, СССР-ен США-и пра-вительствашта керте латтараш Вене вьаьагхьиттачул тлехьа-га длаьагаш хиннача совет-ско-американски гүлакхаш лорхилам а баь, Советски Союз-зо бакькхиз из гя лохуш хилар германски машара договораш дола деша хьакхехьа тлехьага уйлаш вьаьаг йовзийташ а.

США правительство, кхыча цыбаьлач малхбузехарча пача-хьалкхений правительстваша санна, йоах, машара договор от-таеца даькье лотташ ше хурге-це а, цыбабьа, цун безам ба вайца цыбабьа дар а йолаш дунен шоллагла тлехьа хохедис-арча дладохаш, царна Малхбу-зехарча Берлинах цу чү длаьува-харах дараш а долаш, дола дуккхаш дешаш кыоаасте. США пачахьалкхен секретараца Д. Раскина хиннача беседаша хьа-кхехьар Германе долаш дола хьалхил лорхилам а беш оагоний позиция гаргаоза нийт лаха уйла хилар, цу хьакхехьа кхы а кьизига йоацаш дукхалеш йолча кыаьта кхетадеш дал а.

Указза хьаьда дувцар да Со-ветски Союзен е безам болча пачахьалкхенашен Германски Демократически Республикаш машара договор еча ханна тлом длаьбьаначул тлехьага гүлакхаш машара лер тла дакхьара дув-цаденна дола дуккха дешаш вьа-дий барт а болш кыоаасте де-заш хилар. Малагаш да уж де-заш? Оаха цьараш яьхар цар.

Из да оккупаче режим длаь-кхареи цыбан хьаьдача хана ок-купационни эскара метта ней-трални пачахьалкхений ООИ-а эскар оттадари наькы-ца Малхбузехарча Германера хьал-лер тла доакхилла. Цу наькы-ца Малхбузехарча Берлинах НАТО тиема форпости ГДР-а а кхыча пачахьалкхенашта а дукхал подрыной болх беш йола центри йолчара машар а сатем а бола мукта город ергьар.

Из да йоаггаша тайпара Гер-

мански Демократически Респу-блика суверенитет лархлар. Со-ветски правительство дуккха-за а хьалхьага длаьхьаьдача тайпара, из ца хилча, малхбу-зехарча пачахьалкхенашта царна хьаьшдочла дешай хьакхехьа барт хила йиш яц.

Из да германски пачахьал-кхений хьанз долаш долча доа-зонашка, царца ГДР-ен ФРГ-нен юкьера доазув а долаш, йоаггаш йола оформлени яри уж чоаголар.

Из да шаккхе а германски пачахьалкхе ядери герзаца кийч а яр.

Юхьера а, из да НАТО-нен Варшавски договор Оаггаша-ценен юкье тлом хургобоацаш пакт оттагьри.

Уж да шоаш кыоаста да дича Европе машар чоаголар деза-рах йола дикача дагара уйлаш дукхал деша дола хьама ма-ра доацаш юсаргьола кертерга дешаш. Кхетадеш ма дий, уж дешаш Советски правительстваша американиски оагонна хьалхаш-ка утвтада а утвтадеш а хилар, царех дар Женева даь хинна кыамал а. Лоацга дувцарга аз уж дешаш.

Хетаргахь, дунен тла яц Малхбузехарча Берлин санна дла-баша тлом хинначул тлехьага хиннача хувцамаш дувцаден-на йоккхача пачахьалкхенашта юкье дош хилара бокхка кхе-рам шийна цу вьаьагаша мот-гь. Малхбузехарча пачахьалкхе-наш цу горде шой гүлакхаш дладе герт гитлеровски Гер-манена капитуляци яьча хана денз цыбабьа хьама ца хилча санна. Хьаьгучоа, царна хьалха санна хьаьмара я, мехка Малх-бузехарча а Малхбузехьа а масса хана хурм ма йиш айна хьанзе а оттаь йоаца оккупационни порядкш вахара йоаьах дукха хале а, кхьа пачахьалкхен оккупационни эскарш, чоагола-ле йола оккупационни шлабау-маш.

Малхбузехарча Берлинаца бу-зам бола латтарени феацари коммунистически суверени пача-хьалкхенаш — Германски Де-мократически Республика тер-риторе тлен сгилден йолла ух-каш хилара лорхилам ца бича баргаш.

Малхбузехарча Берлин из ФРГ-а даькша дац, Малхбузехарча Гер-манера хьаьбьанача реванши-сташен долаш дола баьдочла-ш цу тiera уйла йаьнча нахен мара кхы цыбана а лархил-лох ФРГ даькша а латта. Цыба-бьа, ФРГ йаьлал длахо а гюла юкьелеш цу города гүла-кхашта, Малхбузехарча Берлина терригоре тiera ГДР-нен кхыча социалистически мехкаштен дукхалар зулмане тийша болх де-лабу.

Хано дладохарашка, Европа юкье машар йаьлашара хьаь-таш хьажьа Малхбузехарча Бер-линера хьал оттадар — из ба Малхбузехарча Берлина муктача города статус яларах йолча со-ветски предложени чүлоацаш. Вахара шийна эзацаш йола об-раз харжа мукта хилла Малх-бузехарча Берлин — Советски Союз, кийча я цига этта общественни порядкш лорхилаш хила. Лов-ча хилла Малхбузехарча Берлина ладла болаш а тоалуш а йолча экономика хьа ховш йола город — Советски Союз кийча я цу гүлакхаш тлехь новкыостал де-Ловча хилла Малхбузехарча Берли-не длаьувоилла дукхале йоа-лаш — Советски Союз йоах хьаь, тхо а цуна тлехьа да.

Малхбузехарча Берлина статус хувцаденна а цу гордо ший ло-гамер политический единица, мукта город а лорхиларгаш вай, яхаш яьду Женева хиннача бе-седаша дувцаденна Малхбузехарча йоазон хьаьлоацаш органа-ша. Хьаьта мичаь цун керда статус лорхилараш а малх-бузехар хьаьштар кхерам кйал от-тарг ца хиларах а бола тешаш, яхаш хетт вайга. Цар цунаца цу саьхате тлаох уж соглашениш хьаьштар йаьлашара Малх-бузехар Берлине США, Англе, Франце оккупационни эскарш хиланза даргдал, аьле.

Потсдама хана тлаьйчача со-юзнически решениш тiera Малхбузехарча Берлине кхьа пачахьалкхен оккупаци даиман лоттагьри бокьо яькха герт цыбабьараш. Цу деша Советски правительство жо луп: СССР-а цыбабьа а кулг яьдьядц Герма-не, е Малхбузехар Берлине даим оккупаци хургьолаш яьча цыбана а соглашенна, айна. Моллагла яьле а, оккупаци ханна этта соглашениш тла иштта ала а йиш цу хьакхехьа. Мичад из Малхбузехар Берлина даим ок-купаци лоттаеш айна тлаьдзаш документ? Цу тайпара документ хинна а дац хила йиш а яьар.

Германски машара договор оттагьри дехара кйал яьдзаш кул-м да вай, США, Англе, Франце правительстваша а яь-даьрш санна, Советски Союз ший из дехар кхоацашдара новкыозара а яьргьац.

Германски территория окку-паци яра ханаш длаьхаш, воен-ни оккупаче юхедисараш дла-даха а деза.

Ший лоламера политический единица хиларах тарра Малх-бузехарча Берлина гарантеш яла-ра хьакхехьа аьлча, ховш ма дий, Советски правительстваша цу хьакхехьа ший предложениш оттагьри хилар а уж дуккхаша

новкыоста Н. С. Хрущева Малхбузехар хьалхле лелашар-на, царца США президентша Дж. Кеннедега, Велиобритане премьер-министрша Г. Макмил-ланга, Франце президентша де-Голлега дукхал длаьхиташ хилар а. Гарантеш дола дош кыоаста-дара вариантеш ца а лерхилш, Советски правительстваша мегар-заш лерхл Малхбузехарча Бер-лине цыбан хьаьдача хана ней-трални пачахьалкхений е ООН эскарш символически контин-генташ хулила.

Женева уйлаш вьаьаг йовзий-таро новкыостал дй Малхбузехар Берлине дукхале йоацаш бу-зам лоттабелга йаьлашара дола дош дашхара, цун кыаьстта лорхилам бу малхбузехарча пача-хьалкхенаша, цар шоаш яьхоч.

Советски правительство кыаь-га длаьхьах из де эша торо хилар, из дара ГДР хьакхехьа дунен халкый бокьон юкьера тлаьйча нормаш лорхилараш бар бар мара кхы хьама эшац. Кхыча дешащаш аьлча Малх-бузехар Берлине дукхале йоа-цаш длаьуваха а цу чүра аьла-ла а дола хувца йиш йоаца хьал-ла да Германски Демократически Республика суверенитет лар-хлар. Из ца хилча вайнен Малх-бузехарнен юкье барт хила йиш яц.

Дика гүлакхаш хиларах тарра белгалдакхаш дезаш да Малх-бузехар Берлина кортамукта дла-ьувахар